

ROC CHABÀS I L'ARXIU DE L'OBRA DEL CANÇONER POPULAR DE CATALUNYA

*ROC CHABÀS AND THE ARXIU DE L'OBRA DEL CANÇONER POPULAR
DE CATALUNYA*

JOAN BORJA I SANZ

Universitat d'Alacant, Dept. de Filologia Catalana
Campus de Sant Vicent del Raspeig, 03690 Sant Vicent del Raspeig
965902309

joan.borja@ua.es

ORCID ID: 0000-0001-6530-5946

Resum

En aquest article tractem una de les dimensions potser més desconegudes de l'obra de l'arxiver, historiador i erudit de Dénia Roc Chabàs Llorens (1844-1912), com és la de la contribució als estudis del folklore valencià durant l'etapa de Renaixença i Romanticisme (1873-1912), a partir de l'exhumació, la transcripció i l'estudi de diferents documents fins ara inèdits que el canonge valencià va trametre al poeta, bibliògraf, lingüista i folklorista mallorquí Marià Aguiló i Fuster.

Paraules clau

Roc Chabàs, etnopoètica, folklore valencià, Marià Aguiló, Obra del Cançonner Popular de Catalunya

Abstract

In this paper we examine one of the perhaps most unknown dimensions of the work of Roc Chabàs Llorens (1844-1912), the archivist, historian and scholar from Dénia. They include his contribution to studies of Valencian folklore during the period of 'Renaissance and Romanticism' (1873-1912), based on the exhumation, transcription and study of various unpublished documents that the Valencian canon sent to Marià Aguiló i Fuster, the Mallorcan poet, bibliographer, linguist and folklorist.

Key Words

Roc Chabàs, ethnopoetics, Valencian folklore, Marià Aguiló, Obra del Cançonner Popular de Catalunya

Tal com Josep Massot i Muntaner va observar en l'*Inventari de l'Arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya* (MASSOT 1993), en la sèrie A —els anomenats «Materials Aguiló»— es conserva una carta de l'historiador de Dénia Roc Chabàs Llorens adreçada al poeta i erudit mallorquí Marià Aguiló i Fuster. La missiva, datada el 21 de gener de 1889, és acompanyada per un conjunt de documents manuscrits del mateix Chabàs que ofereixen un positiu interès etnopoètic. Es tracta d'uns documents fins ara inèdits que aporten, sens dubte, una llum reveladora i noves claus interpretatives per a l'estudi d'un vessant fins ara poc o gens conegut en l'obra de Roc Chabàs: el de l'estudi del folklore. I això en un moment crucial en què encara no se n'havia produït la «institucionalització» o «el tractament del folklore com a disciplina» (VIDAL 2020: 63-147) en el marc del context cultural valencià. La carta en qüestió, redactada en castellà, es conserva en la camisa 23-XIII dels referits «Materias Aguiló» i és acuradament descrita en l'*Inventari* de Massot:¹

23-XIII. Camisa recent. Conté una carta de Roc Chabàs, numerada XIII a l'Obra del Cançoner, i 36 documents, descrits per separat a continuació.

XIII. Carta de «Roque Chabas», «El Cronista de la provincia de Alicante», datada a Dénia el 21 de gener de 1889, adreçada a Marià Aguiló: «Para que V. vea una muestra le incluyo los versos adjuntos que he recogido de prisa. Si V. quiere mas, trabajaré en ello.— Si yo fuera algo poeta sería mas provechosa mi investigación, pero como soy tan prosaico no distingo bien el venero de la musa y es facil se me escapen los mejores filones. En los pueblos del interior de la montaña deben quedar cosas buenas: hay seguramente mucho detritus de las pasadas generaciones, sin que aun se le haya cribado» (MASSOT 1993: 232).

El pare Massot, sens dubte conscient de l'interès d'aquest document, el va voler tenir present en el moment de redactar la seua *Lectio de*

1. Massot, com es pot comprovar en la citació, hi arriba a transcriure, fins i tot, la part inicial de la carta. N'aportem ara, per fi, la transcripció íntegra en l'«Annex 1» de la present contribució. Tant en aquest cas com en la resta de documents que donem a conèixer en els annexos, la transcripció s'ha dut a terme de manera absolutament fidel als originals.

Doctor Honoris Causa per la Universitat de València (2016). En aquesta *Lectio*, quan Massot es refereix als «Materials Aguiló», no s'està de recordar que els responsables de l'Obra del Cançoner van aconseguir que el 1923 el bibliotecari Àngel Aguiló i Miró depositara per a l'Arxiu «una gran quantitat de carpetes amb materials folklòrics aplegats pel seu pare, Marià Aguiló i Fuster»,² i rememora que, a més d'haver sigut bibliotecari de la Universitat de València entre 1858 i 1861, Aguiló havia estat fent treballs de recerca en localitats com Cartarroja, Alfafar, Massanassa, Alacant, Elx, Alcoi, Albaida, Xàtiva o la mateixa ciutat de València (MASSOT 2002: 18-19). Finalment, acaba per deduir, en aquest sentit:

No és estrany, doncs, que a les seves carpetes hi hagi referències a València i cançons recollides a diversos indrets del país, moltes de Borriana i de València, i algunes recollides a Dénia per Roc Chabàs. (MASSOT 2016: 13)

Aquestes cançons «recollides a Dénia per Roc Chabàs» a què al·ludeix Massot en la *Lectio* són, sens dubte, les conservades en la camisa 23-XIII dels «Materials Aguiló». Fet i fet, ell mateix reporta, en el seu *Inventari*, que al costat de la carta hi ha igualment conservats un seguit de fulls que contenen versos populars remesos per l'erudit de Dénia a Marià Aguiló. Segons el detallat registre confegit al seu moment per l'infatigable Massot, es tracta dels documents següents:

10. Versions recollides a Dénia per Roc Chabàs, que comencen «Alerta pares, / cuidado mares, / fills ni filles / no'n malcrieu», «Ahon aneu, mare de Deu? / A buscar al fill de Deu», «San Josep vá á buscar foch / y s'entorna, que no'n troba: / ha parit la seua esposa / un infant á tan polit», «San Pere y San Pau / doneume les claus / que'ls bons Jesusets (angelets?) / se moren de fam», «La Mare de Deu / quant era chiqueta /

2. En efecte: el 17 d'abril de 1923 el senyor Joan Puntí i Collell anotava en el *Dietari de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya* que «a les quatre de la tarda, queden depositats al Palau de la Música Catalana per a l'Obra del "Cançoner Popular de Catalunya" els quantiosos i valuosos materials Aguiló que patriòticament i generosament ha cedit N'Àngel Aguiló i Miró» (MASSOT 1995: 48).

anava á costura / en la cistelleta», «Dronguilndrong / les campanes de La Font. / Qui s'ha mort? / Lo Rector», i «Dumentge, Dumentge era / era Dumentge de Rams, / cuant Jesus s'asenta en taula / entre Sant Pere i San Pau».

11. Divuit corrandes recollides a Dénia pel Dr. R. Chabàs. Comencen «La mare del rovellat / per no filar trenca l'hosca, / y el seu fill malcriat / trenca la corbella aposta».

12. Divuit corrandes i altres cançons curtes recollides a Dénia pel Dr. Chabàs. Comencen «Jesuset de les montjes / porta carota / de la randa mes fina / que y ha en Mallorca».

13. Deu corrandes, dues cançonetes infantils i dues «oracions» llargues recollides a Dénia pel Dr. R. Chabàs. Les cançons llargues comencen «Allá dalt á la montaña / tot son roses y castanes: allà dalt en los castells / tot son liris y clavells» i «En este llit em chití, / set angels em trobí / tres als peus, quatre al cap, / la Verge Maria al meu costat». (MASSOT 1993: 233)³

Però l'interés de Roc Chabàs pels estudis folklòrics no es limita a aquesta col·laboració puntual amb Marià Aguiló que ara hem tingut l'oportunitat de recuperar gràcies al minuciós inventari de l'Arxiu que Massot va dur a terme. Un dels pares dels estudis folklòrics valencians, l'escriptor i estudiós alberiquer Francesc Badenes Dalmau,⁴ també al·ludia —precisament— a les figures de Roc Chabàs i Marià Aguiló en una nota del text introductori a les seues *Rondalles del poble* (1900). En aquest davantal ofert a tall de presentació, titulat «Dos paraules al que llixca», Badenes es confessa admirador del *Romancer català* de Marià Aguiló fins al punt d'admetre:

3. Gràcies a aquesta descripció hem tingut l'oportunitat de localitzar la totalitat d'aquests interessants materials folklòrics tramesos per Roc Chabàs a Marià Aguiló, i de poder-ne oferir ací, per primera vegada, una transcripció íntegra (vegeu l'«Annex 2»). I val a dir, encara, que, a més dels documents de Roc Chabàs, en aquest mateixa carpeta es conserven també altres materials folklòrics del País Valencià amb anotacions toponímiques que en delaten la procedència: de Borriana, València, Moixent, Castelló de la Ribera, Llombai i Xixona.

4. Francesc Badenes Dalmau (Alberic, 1959 - València, 1917) és, juntament amb Joaquim Martí i Gadea (Balones, 1837 - Mislata, 1920), un dels principals protagonistes en l'etapa embrionària dels estudis folklòrics valencians que Vicent Vidal denomina «De la Renaixença al folklore (1883-1912)» (VIDAL 2020: 23-62).

Enamorat de dit llibre y ab la esperança de trobar *Lo testament de N'Amelis* (que l'autor de dit Romancer fea viure en Burriana y Onda), com també de arregar encara una variant de *La Gentil Porquerola* que, en catalá antich, vaig oir de llabis de una velleta en la vall d'Ebo, provincia d'Alacant, hont se manté millor que'n part alguna del reyne, la rondalla duta allí per catalans y mallorquins, resolguí mampendre la tasca de rebuscar en nostres pobles y en la memoria de nostres germans tot alló semblant á lo que'l afortunat Aguiló va recullir, ab l'objecte de oferir á Valencia altra agradosa replega, ja que aquell Mestre no ens doná res producte de nostra terra y sí molt de les Balears y de Catalunya. (BADENES 1900: VI-VII)

I, just en el punt en què esmenta la «variant de *La Gentil Porquerola*», el poeta d'Alberic introdueix una nota al peu en què aclareix:

Dita variant fou enviada per lo meritíssim Don Roch Chabas, á D. Marian Aguiló, després de la publicació del *Romancer Català*. (BADENES 1900: VI)⁵

Tanmateix, no deixa de ser curiós el fet que, tal com ja observava l'estudiós Vicent VIDAL en la seua tesi doctoral *Autors, institucions i tendències en la literatura popular valenciana (1873-1975)* (2016: 110), el mateix Francesc Badenes Dalmau, uns anys després, tornara a evocar aquesta troballa del romanç de «*La Gentil Porquerola*» a la vall d'Ebo i la tramesa que suposadament en va fer Chabàs a Aguiló:

La Gentil Porquerola, que l'ilustre Don Roch Chabàs enviá á Marian Aguiló, después de publicat son hermós *Romancer Popular*, y que'n la vall d'Ebo va escoltar de llabis d'una velleta'l que açò escriu, s'ha perdut. (BADENES 1912: X-XI)

Aquestes referències convergents de Badenes a Chabàs i a Aguiló, tant en la introducció a les *Rondalles del poble* (1900) com en el pròleg a *Còses de la meua terra* de Francesc Martínez i Martínez, testimonien i evidencien un cert *aire de família* entre aquestes quatre figures

5. El professor VIDAL ja observava, en la seua tesi doctoral, l'existència d'aquesta curiosa referència (2016: 110).

claus en l'albada dels estudis folklòrics valencians: Dalmau, Chabàs, Aguiló i Martínez. Fet i fet, s'hi constata clarament l'existència d'una trama de contactes, relacions, complicitats i influències recíproques que va resultar determinant per a la conformació d'una primera tradició d'estudis folklòrics valencians, amb l'últim d'aquests quatre com a *pare* definitiu del que VIDAL denomina «la institucionalització i el tractament del folklore com a disciplina (1912-1939)» (2020: 63-147).

No ens pot estranyar, així doncs, que el mateix Roc Chabàs pugaparéixer referenciat com a informant distingit en les *Llegendes valencianes* de Francesc Martínez i Martínez. Aquest és el cas, per exemple, del relat «Ya'l llep o el llicsó del campanar», en què Martínez reconeix:

Desde la infantea que coneixem la llegenda, la que es conta per tots els pòbles del Marquesat de Denia y de la Marina, també'l Canonge Chabás la contá en una de ses tertulies dominicals a nostra presencia. (MARTÍNEZ 1995: 88)

I això mateix s'esdevé en la narració «Els descultats de Xabia», que Martínez conclou amb l'advertència següent:

Es coneguda la llegenda per tots els pòbles de la contornada del Marquesat y els de la Marina que la repetixen pera fer enfadar als de Xabia. El Dr. Chabas fill de Denia la contá en una de ses tertulies. (MARTÍNEZ 1995: 116)

Tornant a la doble referència feta per Badenes a Chabàs i «La Gentil Porquerola» —tant en les «Dos paraules al que llixca» de *Rondalles del poble* (1900) com en el «Prolech» a *Còses de la meua terra*—, hem tingut l'oportunitat de localitzar un valuosíssim document conservat en el Fons Marià Aguiló de la Secció de Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya (caixa 47/1, camisa 3) que permet ratificar la notícia sobre l'arreplega folklòrica de Chabàs que l'intel·lectual d'Alberic reiterava en els textos publicats el 1900 i el 1912. Es tracta d'una nova carta remesa per Chabàs a Aguiló, datada el 8 d'abril de 1894 —quasi cinc anys després de la conservada en l'Arxiu de l'Obra del Cançoner Po-

pular de Catalunya, per tant.⁶ En aquesta nova missiva, el canonge de Dénia justifica a l'erudit mallorquí la recepció de «su precioso libro que he leído con sumo placer y á varios he recitado ya algunos de los romances». Es tracta, sens dubte, del *Romancer popular de la terra catalana*, publicat per Aguiló el 1893: el mateix treball que, tal com hem vist, va influir d'una manera decisiva en Badenes perquè es decidira a redactar les seues *Rondalles del poble*.

Però la qüestió rellevant del cas és que, en aquesta nova missiva adreçada per Chabàs a Aguiló a l'abril de 1894, l'historiador valencià informa expressament el seu amic que: «El de la Porquerola, La ixida a misa y Les noces desfetes⁷ son conocidos de mis criadas, aunque á medias y mezclando el castellano en los dos últimos. Son de Ebo partido de Pego Provincia de Alicante.» Aquest detall permet ratificar, definitivament, sense marge per a dubtes, que —efectivament—, tal com Badenes explicava, Chabàs havia donat notícia a Aguiló de l'existència del romanç de la Porquerola a la vall d'Ebo. I, a aquesta constatació, cal sumar encara l'evidència que també els romanços de «La sortida a missa» i «Les noces desfetes» eren coneguts a finals del segle XIX a les valls interiors de la Marina Alta.⁸

Siga com vulga, tot i que no deixa de ser una llàstima que Chabàs no reporte a Aguiló les versions concretes que les seues criades coneixien de «La Porquerola», «L'eixida a missa» i «Les noces desfetes», en aquesta mateixa carta del 8 d'abril de 1894 Chabàs sí que ofereix una completa i valuosíssima informació d'interés etnopoètic respecte d'un quart romanç present en el recull del *Romancer popular de la terra catalana*. Hi consigna, parlant de les criades: «La mas vieja (73 años) me ha recitado el de la Metzinera y le acompaño copia.» En efecte:

6. Aportem la transcripció completa d'aquesta carta en l'«Annex 3».

7. Chabàs s'hi deu referir, amb tota probabilitat, a les composicions «La gentil Porquerola y sa mala sogra» (AGUILÓ 1893: 263-282), «La Viuda ò la sortida á missa» (AGUILÓ 1893: 11-24) i «Les noces desfetes ò la comtesa pelegrina» (AGUILÓ 1893: 115-122) del *Romancer popular de la terra catalana*.

8. Davant d'aquesta evidència, Chabàs no s'està d'oferir com a conjectura, en la seua carta a Aguiló, la possible influència del repoblament mallorquí a la Marina Alta després de l'expulsió dels moriscos el 1609: «Deben proceder de Mallorca, pues la gente de Ebo y de los valles adyacentes trae su origen de las islas, de donde vinieron los repobladores al ser expulsados los moriscos.»

unes línies més avant, en la mateixa carta, l'historiador denier transcriu de manera íntegra els trenta-dos versos de què consta la versió valenciana del famós romanç que Aguiló acabava de publicar amb el títol de «Lo testament de n'Amelis ò la infanta enmetzinada»,⁹ d'acord amb la versió documentada per Chabàs de boca de la seua vella i in-nominada serventa de la vall d'Ebo.¹⁰

CONCLUSIONS

Els documents conservats en la camisa 23-XIII dels «Materials Aguiló» de l'Arxiu de l'Obra de la Cançoner Popular de Catalunya ofereixen un gran interès etnopoètic tenint en compte el context cultural en què es produeixen: abans de la «institucionalització» dels estudis i els treballs de recerca sobre literatura popular i dels «inicis del folklore com a disciplina» al País Valencià. Els versos que Roc Chabàs recull i tramet a Marià Aguiló de manera adjunta a la carta del 21 de gener de 1889 demostren que l'historiador i arxiver de Dénia, influït sens dubte per l'erudit mallorquí, es va interessar positivament per l'estudi del folklore i hi va arribar a fer incursions significatives. Fet i fet, l'exercici de recopilació de cançons i composicions poètiques populars que donem a conèixer en l'«Annex 2» d'aquest treball constitueix un testimoni rellevant del protagonisme que Chabàs va arribar a tenir en l'albada dels estudis folklòrics valencians, al costat de personatges com Francesc Badenes Dalmau o Francesc Martínez i Martínez (amb els quals el canonge va mantenir una estreta relació). En aquest sentit, la transcripció per part de Chabàs d'una versió valenciana del romanç de «La Metzinera» («Lo testament de n'Amelis ò la infanta enmetzinada», segons el títol d'Aguiló), localitzada en una nova missiva del valencià al mallorquí cinc anys més tard, el 8 d'abril de 1894 (i donada

9. Tot i que Aguiló fa constar que aquest romanç és conegut a Borriana i Onda (AGUILÓ 1893: 146), en el seu *Romancer popular* només aporta quatre versions «de Catalunya» (1893: 147-154) i una «de Mallorca» (1893: 155-156).

10. En la transcripció completa de la carta que aportem en l'«Annex 3» s'inclou, per descomptat, el text d'aquesta versió valenciana de «La Metzinera» que Chabàs recull i tramet a Aguiló.

ara a conèixer en l'«Annex 3» d'aquesta contribució), no solament demostra el revifament d'aquest interès de Chabàs amb motiu de la publicació del *Romancer popular de la terra catalana*, sinó que, de més a més, acaba d'atestar la important ascendència que l'obra d'Aguiló va exercir entre els protagonistes de la naixença dels estudis folklòrics valencians.

D'altra banda, no podem negligir que els documents folklòrics de Chabàs que hem tingut l'oportunitat d'exhumar en el present treball s'han d'afegir a les contribucions que ja coneixíem en l'obra publicada de l'erudit de Dénia. De cap de les maneres no podem obviar que Chabàs va fer diferents aportacions sobre literatura popular en la seua revista *El Archivo* (en pot servir com a exemple, sense anar més lluny, el recull de nades o «villancicos que acaso le gusten para el objeto» que el mateix Chabàs referencia a Aguiló en la carta de 1889), a més de l'edició i l'estudi del text llegendari sobre els Corporals de Llutxent (CHABÀS 1905) i del Misteri d'Elx (CHABÀS 1890). Igualment, va ser l'autor d'un documentat estudi sobre els sermons valencians de sant Vicent Ferrer, amb un capítol sobre «Leyendas y milagros» (CHABÀS 1902-1903) i va parar, així mateix, una especial atenció a miracles, llegendes, gojos i tradicions en la vida del Pare Pere (CHABÀS 1880), etc.¹¹

Comptat i debatut, podem concloure que el nom del canonge historiador i arxiver de Dénia Roc Chabàs Llorens mereix, sens dubte, un lloc rellevant en la història de la literatura popular valenciana¹² (si es vol, al costat dels de Joaquim Martí i Gadea i Francesc Badenes Dalmau) en l'etapa incipient que Vicent Vidal, el màxim especialista

11. Cal observar que de la carta de 1889 es pot inferir que Chabàs va voler fer arribar a Aguiló un exemplar de la seua *Història del venerable Fray Pedro Esteve*, tot remarcant-li l'interès de «los versos que hay en ella». I és que, en efecte, entre les pàgines 148 i 169 d'aquest llibre de Chabàs sobre el Pare Pere es reproduïx una extensa composició de «Gozos á Jesús-Pobre», en català, amb un inconfusible sabor popularitzant.

12. Resulta significatiu que en la *Història de la literatura popular catalana*, obra de referència sobre la història dels estudis etnopoètics a les diferents regions del domini lingüístic català (ORIOL & SAMPER 2017), en l'extens capítol dedicat a «El País Valencià i el Carxe» (BORJA & VIDAL 2017) només apareix una sola i aïllada referència a la figura de Chabàs —i només en la seua qualitat de director de la revista *El Archivo*.

en la història del folklore valencià, va proposar de designar com a «Renaixença i Romanticisme (1873-1912)»: just l'etapa prèvia a la de «La institucionalització. Els inicis del folklore com a disciplina (1912-1939)», amb Francesc Martínez i Martínez com a principal protagonista.

BIBLIOGRAFIA

- AGUILÓ (1893): Marià Aguiló i Fuster, *Romancer popular de la terra catalana*, Barcelona: Llibreria d'Alvar Verdaguer.
- BADENES (1900): Francesc Badenes Dalmau, *Rondalles del poble*, Barcelona: Estampa de Francesch Badia.
- BADENES (1912): «Prolech», dins Francesc Martínez i Martínez, *Còses de la meua terra (La Marina). Primera tanda*, València: Manuel Pau. [N'hi ha edicions facsímils de 1987 (Altea: Aitana Editorial) i 2012 (Alacant: Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert)].
- BORJA & VIDAL (2017): Joan Borja i Vicent Vidal, «País Valencià i el Carxe», dins Carme Oriol i Emili Samper (coord.), *Història de la literatura popular catalana*, Alacant, Palma, Tarragona: Universitat d'Alacant, Universitat de les Illes Balears, Universitat Rovira i Virgili, p. 345-455.
- CHABÀS (1880): Roc Chabàs, *Història del venerable Fray Pedro Esteve, predicador apostólico*, Dénia: Imprenta y Librería de Pedro Botella.
- CHABÀS (1890): «El drama sacro de la Virgen de Elche», *El Archivo*, tom IV, quadern VII (setembre-octubre 1890), p. 203-214.
- CHABÀS (1902-1903): «Estudios sobre los sermones valencianos de San Vicente Ferrer que se conservan manuscritos en la Biblioteca Metropolitana de Valencia», *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, vol. VI-IX, p. 85-102.
- CHABÀS (1905): *El milagro de Luchente y los Corporales de Daroca*, València: Editorial Nicasio Rius.
- MARTÍNEZ (1995): Francesc Martínez i Martínez, *Llegendari valencià*, Alacant: Institut d'Estudis Juan Gil-Albert.
- MASSOT (1993): Josep Massot i Muntaner, *Obra del Cançoner Popu-*

- lar de Catalunya. Materials. Volum IV. Fascicle 1. Inventari de l'Arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, Barcelona: PAM.
- MASSOT (1995): *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Volum V. Història de l'Obra del Cançoner i complement a l'Inventari de l'Arxiu*, Barcelona: PAM.
- MASSOT (2002): *Els viatges folklòrics de Marià Aguiló*, Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.
- MASSOT (2016): *Lectio de Doctor Honoris Causa per la Universitat de València*, València: Universitat de València.
- ORIOI & SAMPER (2017): Carme Oriol i Emili Samper (coord.), *Història de la literatura popular catalana*, Alacant, Palma, Tarragona: Universitat d'Alacant, Universitat de les Illes Balears, Universitat Rovira i Virgili.
- VIDAL (2016): Vicent Vidal Lloret, *Autors, institucions i tendències en la literatura popular valenciana (1873-1975)*. Tesi doctoral, Universitat d'Alacant.
- VIDAL (2017): «La literatura popular valenciana de la Renaixença a la institucionalització», dins Carme Oriol i Emili Samper (coord.), *Història de la literatura popular catalana*, Alacant, Palma, Tarragona: Universitat d'Alacant, Universitat de les Illes Balears, Universitat Rovira i Virgili, p. 347-404.
- VIDAL (2020): *Una història de la literatura popular valenciana (1873-2019)*, Barcelona: PAM.

ANNEX 1

Transcripció de la carta tramesa per Roc Chabàs a Marià Aguiló amb data 21 de gener de 1889:

[Paper timbrat amb la inscripció: «El cronista de la provincia de Alicante»] XIII

Denia 21 Enero 1889.

Sr. D. Mariano Aguiló

Mi distinguido amigo: Para que V. vea una muestra le incluyo los versos adjuntos que he recogido de prisa. Si V. quiere mas, trabajaré en ello.

Si yo fuera algo poeta sería mas provechosa mi investigación, pero como soy tan prosáico no distingo bien el venero de la musa y es facil se me escapen los mejores filones. En los pueblos del interior de la montaña deben quedar cosas buenas: hay seguramente mucho detritus de las pasadas generaciones, sin que aun se le haya cribado.

Doy á V. las gracias por la suscripción á *El Archivo*, que tan falto de ellas se halla.

En el tomo I. pag. 270. podrá V. ver unos villancicos que acaso le gusten para el objeto.

El importe de la suscripción puede V. retenerlo y si necesita formalizar algun recibo mandeme el membrete. Ya dispondré cuando me convenga.

Incluyo la colección y si tienen ahí algun numero suelto remítamelo menos los últimos que envié. Así tendrán VV. la colección en mejor estado.

Incluyo una vida del P. Pedro Esteve para V. pues no recuerdo si la tiene. En caso contrario, dejela en la Biblioteca. Me interesa por los versos que hay en ella.

Suyo affmo amigo,

Roque Chabas

ANNEX 2

Transcripció de les composicions reportades per Roc Chabàs a Marià Aguiló, conservades en la camisa 23-XIII dels «Materials Aguiló» de l'Arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (AOCPC):

[A023_424]¹³Dr. D. Roch Chabas Denia 10

Alerta pares,
cuidado mares,
fills ni filles
no'n malcrieu;
si quant son jóvens
els enseñáreu
y els inclináreu
á amar á Deu,
quant moriríen,
no temeríen,
el donar conte
davant de Deu.

—

Ahon aneu, Mare de Deu?
A buscar al fill de Deu.
Allá baix l'encontraréu,
abrasat en una creu,
les manetes dins de l'aigua
y els peuets dins de la neu.

[A023_425]

San Jusep vá á buscar foch
y s'entorna, que no'n troba:
ha parit la seua esposa
un infant á tan polit:
la Marquesa li fa'l llit
enramat de violetes:
San Jusep pinta casquetes,
les envia á les montjetes:
les montjetes á la Seu,
de la Seu á Madalenes:
tots los peixos de la mar
acudixen á ballar,
lo mes chiquet de tots
ballava millor que tots:
allí venen bous y vaques
y gallines en sabates,
y una lloca en sos pollets
y els gallets en capuchets.

[A023_426]

San Pere y San Pau
doneume les claus,
que'ls bons Jesusets (angelets?)
se moren de fam.

13. Fem constar entre claudàtors, a l'inici de cada full transcrit, el codi de la digitalització de l'AOCPC. Volem agrair, en aquest sentit, les gestions facilitades pel senyor Quim Manyós i Balanzó, responsable de la Fonoteca de Música Tradicional Catalana en la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat Catalana, que és qui —amablement i eficientment— ens va facilitar una còpia digital de la totalitat dels originals conservats en la carpeta A-23.

Deixeulos morir
que al cel anirán
en una guirlanda
de flor de marjal.
Qui la tallara?
Qui la cullira?
La Verge Maria
que té bona ma.

La Mare de Deu,
cuant era chiqueta,
anava á costura
en la cistelleta.
La mestra li dia:
Señora María,
quina randa fá?
Blanqueta y negreta
per al tafetá.
Qui la tallará?
Qui la cusirá?
La Verge María
que té bona ma.

[A023_427]
Dronguilindrong
les campanes de La Font.
Qui s'ha mort?
Lo Retor.
Quin Retor?
Lo del cel.
Com li dien?
Manuel.
Coquetes en sucre,
coquetes en mel:
chupla, chupla
cañamel.

Dumentge, Dumentge era
era dumentge de Rams,
cuant Jesus s'asenta en taula
entre San Pere i San Pau.
Al primer moset que pega
pega aquel suspir tan gran.
Perqué suspiréu Jesus?
De qué suspiraré Pau?
Si demane una gota d'aigua
fel y vinagre'm darán;
si'n llanse cap de goteta,
sent açots em pegarán.

[A023_428]
Dr. R. Chabas Denia 11

La mare del rovellat
per no filar trenca l'hosca,
y el seu fill malcriat
trenca la corbella aposta.

La bacora per ser bona
ha de tindre tres señals,
rebecada, clavillada
y picada de pardals.

La putput de la montaña
canta y diu la veritat,
cuant les cabres tindran llana,
les dones farán bondat.

Jo no sé que tinch, mañeta,
que no puc dormir de nit;
al sentir la guitarreta,
tot son reboltes p'el llit.

[A023_429]

Ma mare m'envia a escola
en un llibre sense tapes,
y á la primera llisó,
tiram pallús que m'estaque.

—

A la vora del riu, mare,
m'he deixat les espardeñes;
mare, no li hu diga'l pare,
que yo tornaré per elles.

—

Al eixir per un cantó
me digueren «tinte guapo»
y yo vaig caure en terra
espatarrat com un sapo.

—

La mare que cria fills
per'anar al bolichó,
patirà tota la nit
per un grapat de moixó.

[A.023_430]

En Alberich usen moños
en Xativa l'aiguarent
en Alcira la peyneta
i els guixots en Carcaixent.

—

Les chiques de Torrevella
al cresol diuen candil,
á la finestra ventana,
y al julivert perequil.

—

Mongó llevat eixa capa
y agárram el guitarró,
tens una veu com un orgue
y no saps una cançó.

—

Si Bernia es posa la capa
y Mongó el caperuchó
ya pots aparellar l'aladre
que no't faltarà saó.

—

Si la mar es tornara oli
y Mongó pá de forment,
yo faria unes tallades
que alegrarien la chent.

[A.023_431]

La sombra de l'anoér
es mala pera dormir;
la dona que's casa en viudo
sempre ensomia'l fadrí.

—

La fulla de l'olivera
es amarga com la fél;
les paraules del meu novio
son mes dolçes que la mel.

—

Si la mar es tornára oli
y les peñes cansalada
no auria cap de chica
que anara á guañar soldada.

—

Cara de llimeta verda
taronjeta sense suc
sense anar yo á demanarte
tu has dit que no m'has volgut.

—

María la Chirivía
trencadora de setrills
sa mare li pegava
davant de tot los fadrins.

[A.023_432]

Dr. Chabas Denia 12

Jesuset de les montjes
porta carota
de la randa mes fina
que y ha en Mallorca.

—

Jesuset de les montjes
mentja bellotes
y la mare priora
arreplega les corfes.

—

Jesuset de les montjes
calla i no plôres,
que vindrà la firá
y comprarem coses.

—

Jesuset de les montjes
no té dentetes
i la mare priora
li fá sopetes.

[A023_433]

La mare de Deu plorava
abrasada en una creu,
San Josep la consolava:
no plores Mare de Deu.

—

La Mare de Deu es blanca
y no té cap de pecat,
y yo'n tinc mes de sixanta:
perdoneumen la mitat.

—

Jo tinc un abre en tres fulles
y no mes té un ramellet,
y la primera fulleta
me la cuida'l Jesuset.

—

L'auela Santa Ana
y'l uelo Chochin
se'n van á la parra
cúllen un raim:
el bon Jesuset
en pren un granet
y es fá una pancheta
com un tabalet.

[A023_434]

Dôrte, dorte, bon infant,
que ton pare es á Alacant
y ta mare es al molí
y farà sopes en vi,
pera tu y el teu cosí.

—

Bêla, bêla borreguet,
que ta mare no te llet,
la miqueta qu'en tenia
la donada al corderet.

—

Roda, roda San Miquel,
tots los angels van al cel,
carregats en un baúl,
caiguen ara tots de cul.

—

Ous, ous, bones pascues, bons
dijous:

ous i dinés vengueune mes,
Pascua florida, bona gallina,
Pascua granada, bon tros de can-
salada.

—

Aleluya, aleluya
qui no mata porc
no mentja chulla.

[A023_435]
Rode la masa
rode'l moli,
una coca en panses
i un got de vi.

—

Roseta del molí nou
salta bots y carreretes
y al ruido de les môles
repica les castañetes.

—

Arruxa Maria Antonia
arruxa y no fases fanch,
que á la nit vindrá'l teu sogre
no podrá pasar avant.

—

En casa'l sogre no'm volen
perquè diuen que vaig guapa,
yo no porte res amprat
y'l seu fill porta la capa.

—

Sogra huí, sogra demá
sogra de huí l'añ que vé,
tanta pôr en fan les sogres
que no sé si'm casaré.

[A023_436]

Dr. R. Chabas

Denia 13

Ma sogra m'ha promés
una creu per'al rosari,
bona creu tinc en el seu fill,
que tinc creu i reliquiari.

—

A la mar que te'n vajes
no'm dona pena,
deixam farina y oli,
dinés y lleña.

—

La chica que tu corruxes
no la vajes contemplant,
ni l'apretes ni l'afluxes
com la corda del poal.

—

Si'm pose á cantar cansons
en cantaré mes de mil,
que les porte en la buchaca
lligadetes en un fil.

—

Encara que cante así,
yo cançons en sé molt poques,
pero may m'ha susoít
cantarne una dos voltes.

[A023_437]

El dia que'm moriré
soterreu-me dalt d'un pi;
dels dinés de la mortalla
compreuse tabaco y vi.

—

Tu'm vols y yo no'u sé,
aixó ho dius pera burlarte,
chica, si vols comprarne
agulles porte també.

La chica que's fa rojeta
en lo mes de Juliol,
y esclata una rialleta,
señal que'l novio la vol.

Festechava yo una chica
que tenia en les orelles
un migarmut de caparres
y un cuarteró de lladelles.

[A023_438]
Allá dalt á les montañas
tot son roses y castanes:
allá dalt en los castells
tot son lliris y clavells.
Devallen les tres Maries
carregades d'or y argent
pera fer la capelleta
al Santíssim Sacrament.
Les parets eren de sucre
les portes de codoñat,
tantes mosques allí havia,
s'endungueren la mitat.

Darrere la capelleta
y havia una pastoreta,
pasturant un borreguet:
les potetes son rojetes
y á la boca un clavellet.

Ya plou, ya pixa'l bou,
ya neva, ya pixa la auela.

Ya plou, coquetes en ous,
ya pixa l'auela
y'l uelo no vol

[A023_439]
En este llit em chití,
set angels em trobí,
tres als peus, quatre al cap,
la Verge María al meu costat,
que'm diu: filleta, dorm y reposa,
no tingues pôr, á cap mala cosa,
que si la mala cosa vindrá
la Verge María et despertará.

Carabasa m'han donat
y yo l'ha presa per melo;
mes m'estime carabassa
que casarme en un pendó.

ANNEX 3

Transcripció de la carta tramesa per Roc Chabàs a Marià Aguiló amb data 8 d'abril de 1894:

8 Abril 1894

Sr. D. Mariano Aguiló

Mi muy estimado amigo: Ayer recibí su precioso libro que he leído con sumo placer y á varios he recitado ya algunos de los romances. El de la Porquerola, La ixida á misa y Les nocces desfetes son conocidos de mis criadas, aunque á medias y mezclando el castellano en los dos últimos. Son de Ebo partido de Pego Provincia de Alicante. La mas vieja (73 años) me ha recitado el de la Metzinera y le acompaño copia. Deben proceder de Mallorca, pues la gente de Ebo y de los valles adyacentes trae su origen de las islas, de donde vinieron los repobladores al ser expulsados los moriscos.

Eulalia estava malalta
La filla del rey francés,
Anaven á visitarla
Condes, Duchs y cavallers.

Dos los repartixch als pobres
Als pobres per amor de Deu:
Un ne deixe a la iglesia
Pera enterrar el cos meu.

També anava sa mare
Com una que no sab res:
Ay filla, la mehua filla,
El testament ja'l tens fet?

I aquelles robes polides
Totes per la mare de Deu.

Ay mare, la mehua mare,
El testament ja'l tinch fet.
Set castells yo tinch en Francia
Tots estan en poder meu.

Ay filla, la mehua filla,
Y á mi que'm deixareu?
Unes castanyetes rotjes
Per que salteu y balleu.
I al devallar de la scala
Un dogal que vos pentjeu.

Dos li'n deixe á don Carlos
A don Carlos el germá meu:
Dos los deixe a les monjes,
A les monjes per mor de Deu.

Mares que metzineu filles
No les pot perdonar Deu,
Y metzines que donáreu
Al infern les trobaréu.

Así me recitó el romance la pobre vieja y en sus mocedades debió ser cosa muy corriente en aquel pueblo y valles esta tradición popular.

Me ha proporcionado V. un gran placer con su libro que le agradezco en extremo.

Deseo hacer un viaje por esa ciudad y espero no tardar muchos meses, pues hace años que lo deseo para poder estrechar sus manos y departir amigablemente con el decano de los catalanistas.

Suyo affmo. S S y amigo Q.E.S.M.

Roque Chabas